شۆڕشی ئەیلوول لە ژمارە (یەکی) گۆڤاری "دەنگی کوردستان"
لێکۆڵینەوەیەکە لە ناوەڕۆکی گۆڤارەکە

پ. د. ئازاد عوبێد ساڵح

بەشی مێژوو/ کۆلێژی ئاداب/ زانکۆی سەڵاحەددین – هەولێر

پوختە:

ئەم لێکۆڵینەوەیە باس لە گۆڤارێکی دەگمەن و ناوازەی شۆڕشی ئەیلوولی ١٩٦١، دەکات کە لە کانوونی دووەمی ١٩٧٥ بەناوی (دەنگی کوردستان) ئەو تاقە ژمارەیەی لەلایەن ئەمانەتی گشتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان – ئێستگەی دەنگی کوردستان لێ دەرچووە، کە بۆ نووسینی مێژووی ئەو قۆناغەی شۆڕشی کوردستان بایەخی زۆری هەیە، لەڕووی ئەوەی بە بارست و قەوارە و ناوەڕۆك و بابەتەکانی دەوڵەمەندە.

کلیلە وشە: شۆڕشی ئەیلوول، دەنگی کوردستان، پێشمەرگە.

پێشەکی

ئاداری ١٩٧٤ – ئاداری ١٩٧٥، ساڵێکی تا بڵێی تاڵ و پڕ ئازار و مەینەتی بوو لە مێژووی نەتەوەی کورد بەگشتی و شۆڕشی ئەیلوولی ١٩٦١ بەتایبەتی، ساڵێکە کۆتایی قۆناغێکی زۆر ناسکی دیرۆکی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردە.

دەستپێکردنەوەی شەڕ دوای چوار ساڵ ئاشتی، هاتنەڕیزی ئەو هەموو خەڵکە بە هەموو چین و توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵی کوردەواری، دەتوانین بڵێین زۆربەی هەرە زۆری خەڵکی کوردستان یەك ڕیز بوو، جگە لە پارتی کۆمەنیستی عیراق و هەندێ حزبی کارتۆنی داتاشراو.

لەم هەل و مەرجە نوێیەی شۆڕشی کوردستاندا، سەرکردایەتی شۆڕشی کوردستان دام و دەزگای ڕاپەڕاندنی بەناوی ئەمانەتی گشتی بۆ ژمارەیەك بواری پێویست دامەزراند کە سەرمەشقیان (ئەمانەتی گشتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان) بوو، ئێستگەی (دەنگی کوردستانی عیراق)یش یەکێك بوو لەو دەزگا زۆر گرنگ و بایەخدارانەی کە کاریگەریی بێ ئەندازەی هەبوو بۆ بەردەوامی خۆڕاگری و بەرەنگاری پێشمەرگەی کوردستان لە بەرانبەر سوپای دەوڵەتێکی پڕ چەك و بە ژمارە زۆر.

یەکێك لە کارە دیارەکانی ئەو ڕۆژگارەی ئێستگە دەرکردنی دوو بڵاوکراوە بووە، بە زمانی عەرەبی و کوردی بەناوی (هنا صوت کوردستان العراق) و (دەنگی کوردستان).

"دەنگی کوردستان"، گۆڤارێکی دەگمەن و ناوازەی ئەو ڕۆژگارە بوو، بە قەبارە و بارست گەورە و ناوەڕۆك دەوڵەمەند، لەبەرئەوەی گۆڤارێکی دەگمەنە و تۆماری زیندوو و ڕاستەوخۆی ئەو ساڵەی ئێستگەی دەنگی کوردستانی لەخۆ گرتووە، بە باش زانراوە وەك کارێکی زانستی لێکۆڵینەوەیەك لەبارەی ناوەڕۆکی گۆڤارەکە بکرێت.

ئەم لێکۆڵینەوە پێکهاتووە لە پێشەکی و کورتەیەکی زۆر چڕی مێژوویی ئێستگەی دەنگی کوردستان، پاشان ناساندنی ژمارە (١)ی گۆڤاری (دەنگی کوردستان)، دواتریش لە ناوەڕۆکی گۆڤارەکە کۆڵراوەتەوە کە چەندین بابەتی سەرەکی لەخۆ دەگرێت لەوانە:

- بابەتە سیاسییەکان
- وتارەکانی ئێستگە

- پرسی کورد و رای گشتی جیهان.
- ئەدەب و شۆڕش
- هەڵبژاردە.

گرفتەکانی ئەم لێکۆڵینەوە زیاتر ئەوەبوو کە کۆپیەکی گۆڤارەکە بە کەموکورتی هەندێ لاپەڕەوە لەبەردەستە، کە ڕەنگە هەندێ بابەت و نووسین زانیاری باشیان تێدابێت، نەتوانرا کەڵکیان لێ وەربگیرێت، وێڕای ئەمە بەداخەوە ئەوەی سەرپەرشتی گۆڤارەکەی کردووە لەو ماوەیەدا کۆچی دوایی کرد، کە زانیاری زۆر زیاتر و هەندێ لایەنی نەزانرا و ڕوون بکرابوایەوە و بابەتەکە دەوڵەمەند دەبوو.

بۆ ئەم کارە پشت بە هەندێ سەرچاوە بەستراوە کە ڕاستەوخۆ سەروکاریان بە بابەتەکەوە هەیە، لەوانە (کاریگەریی شۆڕشی ئەیلوول لەسەر ڕۆژنامەوانیی کوردی لە باشووری کوردستان ١٩٦١ – ١٩٧٥، ئازاد عوبێد ساڵح، ڕۆژنامەی (خەبات)، (گۆڤاری دەنگی کوردستان)، خۆی وەك سەرچاوەی سەرەکی توێژینەوەکە.

١- سەرەتای پەیدابوونی پەخش لە جیهان:

ساڵی ١٩٢٠ ئاماژەیەکی مێژووییە کە پەخش وەك ئامرازێکی ڕاگەیاندنی ڕێکوپێك، بەرنامە و بابەتی جۆراوجۆری ڕاگەیاندن بڵاو دەکاتەوە، کۆمپانیای ویستنکهاوسی ئەمریکایی لە تشرینی دووەمی ١٩٢٠ مۆڵەتی دامەزراندنی یەکەمین ئێستگەی پەخشی بەناوی (K. D. K. A) لە شاری بترسبرج لە ولایەتی بنسلڤانیا وەرگرت(ڕاچی، بلا، ١٠٦).

یەکێتی سۆڤیەت یەکەمین وڵاتە کە پەخشی نێودەوڵەتی بە ڕاسپاردەی ڕاستەوخۆی (لینین) لەدوای شۆڕشی بەلشەفی لەساڵی ١٩١٧ بەکارهێناوە، هەر ئەو وا وەسفی پەخشی دەکرد کە ڕۆژنامەیەکی جیهانییە، سنوور و لەمپەرەکان بەبێ سانسۆر دەبەزێنێت(البیاتی، ١٩٩٢، ١٥٦)، لە تورکیاش لە ٦ی ئایاری ١٩٢٧ پەخشی ڕادیۆ دەستی پێکردووە(ڕاچی، بلا، ١٣٢)، پەخشی ڕادیۆی عیراقیش لە ١٩٣٦/٧/١ لە بەغدا و ڕادیۆی تارانیش لە ١٩٤٠/٤/٢٤(بابی لالۆ، ٢٠١٤، ٥٠ – ٥١).

پەخشی کوردی لە ڕۆژی ١٩ی تشرینی دووەمی ١٩٣٩ دەستی بە بڵاوکردنەوە کردووە(بابی لالۆ، ٢٠١٤، ١٠٩).

ڕادیۆی کوردی بەغداد لە ١٩٣٩/١١/١٩ یەکەمین جار لە بەغداد بۆ ماوەی (١٥) خوولەك دەستی بە پەخش کردووە، یەکەمین بێژەر کامل کاك ئەمین لەنێوان ١٩٣٩/١/٢٩ – ١٩٥٨ دواتر پەرەی پێ دراوە و پەخشەکەی زێدە بووە و ژمارەیەکی زۆر ڕووناکبیر و نووسەر و ڕۆژنامەوانی کورد و .... کاریان لەو ڕادیۆیە کردووە و بەرنامەیان هەبووە(ردێنی، ٢٠٠٣، ١٩ – ٢٥؛ باکوری، ٢٠٠٩، ٥٢).

١-١ شۆڕشی ئەیلوول و پەخشی کوردی:

لەدوای هەڵگیرسانی شۆڕشی ئەیلوولی ١٩٦١ سەرکردایەتی شۆڕش تا ساڵی ١٩٦٣ هیچ هەنگاوێکی بۆ دانانی ئێستگە و ڕادیۆ نەناوە، بەڵام لەو ساڵەدا بڕیاری دامەزراندنی ئێستگە لەلایەن کۆمیتەی ناوەندی پارتی دیموکراتی کوردستان دراوە، بۆ ئەم کارەش د. کەمال فوئاد(١٩٣٢ – ٢٠١٤) بەرپرسی پارتی لە ئەورووپا و سکرتێری گشتی کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد بۆ ئەو کارە ڕاسپێردراوە، دوای هەوڵێکی زۆر بۆ پەیداکردن و کڕین و هێنانەوەی بۆ کوردستان لە ناوچە ئازادکراوەکانی کوردستان لە ناوچەی (ماوەت) لە ئەشکەوتی (گردەڕەش) دانراوە(ئیسماعیل، ٢٠٠١، ١٤١ – ١٤٣).

سەبارەت بە رۆژی پەخشی ئەم ڕادیۆیە بەپێی سەرچاوەیەکی ئەو ڕۆژگارە و بە سەرناوی (دەنگی کوردستان لە خزمەتی گەل و شۆڕش)دا نووسیویە: لە ٢٠ی ئابی ئەمساڵ ئێستگەی (دەنگی کوردستان) بە وتەیەکی بارزانی سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان و ڕابەری شۆڕش کە لە جیاتی بارزانی سەرهەنگ دکتۆر عەزیز شەمزینی بە کوردی خوێندراوەتەوە، پاشان وتاری ئیبراهیم ئەحمەد سکرتێری پارتی دیموکراتی کوردستان لەجیاتی مەکتەبی سیاسی پارتی خوێندراوەتەوە(خەبات، ع ٤٧٠، ایلول ١٩٦٣، ١).

(دەنگی کوردستان) بەرنامەی ڕۆژانەی لەسەر شەپۆلی کورتی، درێژی ٤٣م بۆ ماوەی سەعات و نیوێك لە سەعات ٨ی ئێوارە تا نۆ و نیو بە کاتی بەغداد بڵاوکردووەتەوە، ئێستگەکە لە دوو بەش پێکهاتووە: بەشی کوردی بەناوی (دەنگی کوردستان) کە بەرنامەکانی لە سەرەتای پەخشی بەرنامەی ڕۆژانە بڵاو دەکاتەوە و بەشی عەرەبیش بەناوی (دەنگی برایەتی عەرەب و کورد) لە ماوەی دوایی بەرنامەکان واتە لە نۆ تا نۆ و نیو . بەرنامەکان باس لە پەرەسەندنی ڕۆژانەی ڕووداوەکانی بارودۆخی سەربازی لە کوردستان، وێڕای دواهەواڵی جیهان و سەرباری گفتوگۆ و بابەتی دیکە... لەگەڵ ڕاگەیاندنی ئەو مژدە ڕووداوە خۆشە بۆ گەلی کورد و عێراق، داوایان لێ دەکات ڕۆژانە گوێ لە بەرنامەکانی بگرن و هەواڵ و تێبینی خۆیان سەبارەت بە پەخش و بەرنامەکان بنێرن بۆ ئەوەی لە پێشخستنی ئێستگە لە هەموو لایەنەکانی بەشدار بن، چونکە لەوانە و بۆ ئەمانە(خەبات، ع ٤٧٠، ایلول ١٩٦٣، ٢).

بێگومان ئەوە سەرەتای دەستپێکردنی ئێستگەی دەنگی کوردستان بوو، دواتریش بەپێی هەلومەرجی پەرەسەندنی ڕووداوەکان و ئەو گۆڕانکارییانەی بەسەر شۆڕشدا هاتووە، چ بەهۆی دووبەرەکی و لێکترازانی ساڵی ١٩٦٦ و سەردەمی ٢٩ی حوزەیرانی ١٩٦٦ و هەروەها دواتر کودەتای ١٩٦٨ تا ساڵی ١٩٧٠، ئێستگە وەستاوە بەپێی ڕەوشی ڕووداوەکان دەستی بە پەخش کردووەتەوە.

ئەوانەی لە سەرەتادا لەم ئێستگەیە کاریان کردووە: حەبیب محەمەد کەریم، ساڵح حەیدەری(١٩٢٢ – ٢٠٠١)، سامی عەبدولڕەحمان(- ٢٠٠٤)، عومەر دزەیی، حوسێن قەرەداغی، بورهان قانع.... هتد، لەگەڵ چەند تەکنیککارێك بەتایبەتی ئەمجەد عەبدلوەهاب و عەبدولخالق مەعروف (١٩٣٥ – ١٩٨٥) کە ئەوەی دواییان دەوری یەکجار گرنگی هەبووە لە کاری تەکنیکی ئێستگەدا، دواتر بەهۆی بارودۆخی شۆڕشەوە ئێستگەش گۆرانی بەسەردا دێت و چەندان ڕووناکبیر و نووسەر و ... هتد لە هەڵسوڕاندنی ئێزگە بەشدار دەبن(ساڵح، ٢٠٠٧، ٩٨ – ٩٩).

ڕادیۆ ببووە یەکێك لە کۆڵەگە بەهێزەکانی خەباتی سەردەمانەی کوردایەتی و کۆڵەگەیەکی سەرەکی یەکخستنی ڕیزەکانی گەلی کورد و بەستنەوەی بە خەباتی شار و گوند بەیەکەوە و زۆر بە چاکی توانیبووی پەرە بە هۆشیاریی و بیر و ڕۆشنبیریی و زمان و هونەری کوردی بدات(خەبات، ژ ٩٤٤، ١٩٩٩/١٠/١).

ئەوەی ئێمە مەبەستمانە، قۆناغە هەرە گرنگی ئێستگەی (دەنگی کوردستان ئاداری ١٩٧٤- ١٩٧٥) بوو، دوای ئەوە دەسەڵاتدارانی بەغدا یەکلایەنە حوکمی زاتیان ڕاگەیاند و وێڕای گەلێ هەوڵی چڕ بۆ ئەوەی بەر لە هەڵگیرسانەوەی شەڕ بگیرێت بە ناردنی وەفد بۆ بەغدادلە ڕۆژانی سەرەتای ئاداری ١٩٧٤(ساڵح، ٢٠٠٧، ل ٢٤٠ – ٢٤١).

لەو هەوارەدا کە شەڕ دەستی پێکردەوە، ژمارەیەکی زۆر ڕووناکبیر و نووسەر و خاوەن بڕوانامەی بەرجەستەی جۆراوجۆر چوونە ڕیزی شۆڕشی کوردستان، ئەمەش وایکرد ئەوانە ببنە هەوێنی دارشتنی

پەیکەری ئێستگەی (دەنگی کوردستان)، کە سەر بە ئەمانەتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوانی سەر بە شۆڕش کە دارا تۆفیق (١٩٣٢ - ١٩٨٠) ئەمیندار و د. کەمال مەزهەر ئەحمەد (١٩٣٧ – ٢٠٢١) و د. کەمال سەعید خەبات یاریدەدەری بوون(ساڵح، ٢٠٠٧، ٢٥١).

سەرەنجام بەهۆی ڕێککەوتنی ٦ی ئاداری ١٩٧٥ لەنێوان شای ئێران و سەدام حوسێن لە جەزائیر شۆڕش دووچاری نسکۆ هات و لەسەر حیسابی تێکشکانی شۆڕشی کوردستان(ساڵح، ٢٠٠٧، ل ٢٨٣، ٢٨٥)، لەکۆتاییدا لە ٢٦ی ئاداری ١٩٧٥ بە کردەوە کۆتایی بە شەڕ هێنرا(عوسمان، ١٩٩٨،).

سەبارەت بە چارەنووسی ئێستگە، لەدوای ئەوەی ئیدی دامودەزگاکانی شۆڕش لەبەریەك هەڵوەشایەوە و هەریەکەو بەلایەکدا ڕۆیشتووە، "لەماوەی ١٩٧٥/٣/٦ – ١٩٧٥/٣/٢٠، .... نووسەر و بێژەرەکان جگە لە کاك دارا حەمەعەلی و دوو ئەندازیاری خەڵکی سلێمانی ئەندازیار ئەمجەد عەبدولواحێد و کاك نەریمان و کاك ئەحمەد دەشتی ئیدی پاسەوان و تەنانەت پێشمەرگەکانی سەر دۆشکە چوار لوولەکان، هەریەکەیان گەنم گرد و جۆ بڵاوەیان لێکرد... ناچار من و کاك ڕەشید و کاك دارا وتارمان ئەنووسی و خۆشمان ببوین بە بێژەر و کاك ئەحمەد دەشتی خۆی و تێکۆشەر و بوێر و نەبەز بۆی تۆمار ئەکردین و شەو بڵاومان ئەکردەوە، لە ڕۆژەکانی ١٨، ١٩، ١٩٧٥/٣/٢٠ بەرنامەکانی ئێستگە و وتارەکانی ڕۆژانی ڕابردوو و شیعرە شۆڕشگێڕی و نەتەوەییەکانی مام هەژار و دڵدار و کامەران و قانیع و شێخ سەلام ڕێکئەخست....)(ئاگرین، ٢٠١٣، ١٥).

"ئاخر نووسەر لە شەوی نەورۆزی ٢٠-١٩٧٥/٥/٢١ لە ئێستگەی دەنگی کوردستانی عێراقەوە سۆزی هەناسەی دەنگی لە ئێستگەی شۆڕشی ئەیلوولەوە (دەنگی کوردستانی عیراق)، بەرزبووەوە بەندەتان بوو کە وتم: "پێشمەرگە قارەمانەکانی کوردستان، هاونەتەوە دڵسۆزەکانمان، لەبەر چەند خەلەلێکی فەنی ئێستگەکەمان (ئێستگەی دەنگی کوردستانی عیراق) لەکار ئەوەستێت، تا بەیەکگەیشتنەوەیەکی دی بەخوای مەزن و میهرەبانتان ئەسپێرین"(ئاگرین، ٢٠١٣، ١٨).

٢- ئەمانەتی گشتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان:

لە ئاداری ١٩٧٤ حکومەتی عێراق یەکلایەنە ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان ڕاگەیاند وەك ئەوەی خۆی دەیەویست، لە ئاکامی ئەوە وەزیر و پارێزگارە کوردەکان دەستییان لەکار کێشایەوە و ژمارەیەکی یەکجار زۆری کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان ڕوویان لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕشی کوردستان کرد، وەك وەڵامی ئەو هەڵوێستەی حکومەت، شۆڕش ژمارەیەك ئەمانەتی گشتی دامەزراند، کە یەکێکیان ئەمانەتی گشتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان بوو، دارا تۆفیق ئەمینداری بوو د. کەمال سەعید خەبات و کەمال مەزهەر ئەحمەد یاریدەدەری بوون(ساڵح، ٢٠٠٧، ٢٥٢).

ئەو ئەمانەتە یەکێك بووە لە ئەمانەتە چالاکەکان و دەورێکی زۆر کاریگەری لە ناو شۆڕش بینیووە، چ لە ڕووی بایەخدانی سەرکردایەتی شۆڕش بەو لایەنە، چ لەڕووی ئەوەی کە ژمارەیەکی نووسەر و ڕۆشنبیر و هونەرمەندانی کوردستان لەو دەزگایەدا کاریان پێ سپێردرابوو، تەنانەت یەکەمین ئەمانەت بوو دامەزرابوو و پارەی بۆ تەرخان کرابوو(ساڵح، ٢٠٠٧، ٢٥٤؛ کاکەیی، ٢٠٠٢/٥/١٥، مەتین، ع ٥١، نیسان ١٩٩٦، ٧٢ – ٧٣)، وێڕای بەڕێوەبردنی ئێستگەی (دەنگی کوردستان)، ئەمانەتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان چالاکی دیکەشی هەبووە، لە بواری پێکهاتەی ئەمانەتەکەدا لەڕووی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان.

ئەوەی لێرە مەبەستمە زیاتر چالاکییەکانی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندنە، لە بواری چاپ و بڵاوکردنەوە و دەرکردنی گۆڤاری (دەنگی پێشمەرگە)، وەك خوولی سێیەم، لە ژمارە (گوڵان ٢٥ – ٢٨) ڕەزبەری

١٩٧٤ و پاشبەندی دەنگی پێشمەرگە ٢٧ی لێ دەرچووە، گۆڤاری (کادیر)یش وەك گۆڤارێکی تیۆری پارتی دیموکراتی کوردستان ژمارە (٢١ – ٢٥) شوبات تا کانوونی دووەمی ١٩٧٥) دەرچووە(دیاری لاوان) ئەمانەتی گشتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان، (١) ژمارە (١٩٧٤/١٠ – ١٩٧٥/١).

سەرباری ئەوانە، ئێستگەی دەنگی کوردستان وەك دەزگایەکی سەربەخۆ و کاریگەر دوو جۆر بڵاوکراوە و گۆڤاری بە عەرەبی و کوردی دەرکردوون، کە پوختەی هەڵبژێردراوی وتار و بابەتەکانی ڕۆژانەی ئێستگەی دەنگی کوردستانن، بڵاوکراوە عەرەبییەکە بەناوی (هنا صوت کوردستان – العراق)، سێ ژمارەی لێ بڵاوکراوەتەوە (هنا صوت کوردستان – العراق)(ساڵح، ٢٠٠٧، ل ٣٤٦).

٣- گۆڤاری دەنگی کوردستان:

لە بواری چاپەمەنیدا: لە کۆتایی ١٩٧٤ ئەمانەت بڕیاریدا زنجیرەیەك گۆڤار یەکیان بە کوردی و ئەوەی دیکە بە عەرەبی دەربکات، بۆ ئەوەی ئەوەش لە ئێستگە پەخش دەکرێت تۆمار بکرێت، سێ ژمارە بە عەرەبی و بەناوی (صوت کوردستان) دەرچوون، کە نموونەی لێدوانی سیاسی و بەرنامەی ڕووناکبیری لەخۆ دەگرت، یەك ژمارەش بە کوردی بە ناوی (دەنگی کوردستان) بە چاپێکی جوان بە سەرپەرشتی یاریدەدەری ئەمینداری گشتی بۆ نووسین خۆی و بە هاوکاری قەڵەمی جۆراوجۆر لە پارێزگا جیاوازەکان بەشداربوون (کاکەیی، متین، ع ٥١، نیسان، ١٩٩٦، ٧٦).

دەنگی کوردستان: گۆڤارێکی سیاسی و ئەدەبی و کۆمەڵایەتییە ناوبەناو دەردەچێ، ئەمانەتی گشتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان – ئێستگەی دەنگی کوردستانی عیراق ژمارە (١)ی لە کانوونی دووەمی ١٩٧٥ دەرچووە، یەکێکە لەو گۆڤارە دانسقانەی کە بە درێژایی شۆڕشی ئەیلوول ١٩٦١ – ١٩٧٥ دەرچووبێت، گۆڤارەکە بە قەوارەی گەورە و بە ناوەڕۆك دەوڵەمەند و بە بارستی نزیکەی (٢٥٠) لاپەڕەی چاپێکی پوخت و جوان و ڕێکوپێك (دەنگی کوردستان، ١٩٧٥/١ ١ – ٢٤٥)، گۆڤارەکە لە ژێر سەرپەرشتی ڕاستەوخۆی د. کەمال مەزهەر ئەحمەد یاریدەدەری ئەمینداری گشتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندنی لاوان بۆ کاروباری نووسین و بە بەشداری ژمارەیەك قەڵەمی جۆراوجۆری پارێزگا جیاوازەکان دەرچووە(کاکەیی، متین، ع ٥١، نیسان ١٩٩٦، ٧٦؛ ساڵح، ٢٠٠٧، ٣٤٧).

هەروەها بڕیاریش وابووە ژمارە (٢)ی "دەنگی کوردستان"یش تەرخان بکرێت بەبۆنەی ٢٨ هەمین ساڵەی دامەزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستان و یادی ١٣ هەمین ساڵەی شۆڕشی ئەیلوولەوە، کە لە ئێستگەوە دوو پرۆگرامی تایبەتی بۆ پێشکەش کراوە، هەریەکەیان سێ ڕۆژی خایاندووە و ڕۆژی یەك سەعات لە ڕۆژانی دیکەی زیاتری پێ چووە، پرۆگرامی یەکەمیان بە وتەیەکی بارزانی کراوەتەوە لە ژمارە (٥٢٢)ی (خەبات) وا بڵاو کراوەتەوە و لە هەردوو پرۆگرامەکەدا ژمارەیەکی زۆر پێشمەرگە و ئەندامانی مەکتەب سیاسی و لیژنەی مەرکەزی پارتی دیموکراتی کوردستان و گەلێك نووسەر و ڕووناکبیر و شاعیر بە قسە و نووسین بەشدارییان کردووە و گەلێك وتار و لێکۆڵینەوەی گرنگ بە بۆنەی هەردوو یادەوە بڵاوکراوەتەوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٨٨).

٣-١ ناوەڕۆکی گۆڤارەکە :

پێڕستی بابەتەکانی دەنگی کوردستان زۆر بە ڕێکوپێکی و زانستیانە دابەش کراوە بەسەر چەند سەرناوی سەرەکی بەپێی بایەخی بابەتەکان:

- لە لێکۆڵینەوە سیاسییەکانی ئێستگە.
- وتارەکانی ئێستگە.

- مەسەلەی کورد و رای گشتی جیهان.
- ئەدەب و شۆڕش.
- هەڵبژاردە.

لەم دابەشکارییەدا شارەزایی و لێزانی و بە ئەزموونی سەرپەرشتیاری گۆڤارەکە د. کەمال مەزهەر ئەحمەد چ وەك کەسێکی ئەکادیمی چ وەك - ئەمینداری کۆڕی زانیاری کورد لە بەغدا - کە تا ئەو کاتە گەورەترین گۆڤاری زانستی بە زمانی کوردی دەرکردبوو هەر د. کەمال خۆی سەرپەرشتی دەکرد، بەڕوونی دەردەکەوێت.

٣-٢- لەڕووی نەخشەسازییەوە:

سەرەتا لۆگۆی ناوی گۆڤارەکە (دەنگی کوردستان) بە فۆنتی گەورە نووسراوە و تەوریسەکەی دابەشی سەر سێ لاکێشە کراوە و لە لای راستی دا ئەمانەتی گشتی رۆشنبیری و راگەیاندن و لاوان – ئێستگەی دەنگی کوردستان" نووسراوە، لەلای چەپیشی "ناوەڕۆکی ئەم.... ئەم بەرهەم و وتارە... بەشی کوردی.... دەکرێتەوە جگە...." نووسراوە.

بۆ ئەو سەردەمە و لە شاخ و بەپێی ئەو توانا و کەرەستە و ئامرازانەی بەردەست باشە، بەڵام لەبەر ئەوەی فۆتۆکۆپییە، نازانین ئاخۆ رەنگی جیاوازی تێدا بەکارهاتووە یان نەْ ، وێڕای ئەوەی نزیکەی (٢٠) وێنەی دیمەنەکانی بۆمبای نەتەقیوە و بۆردومانی شارەکانی قەڵادزێ و ڕواندز و وێنەی ئافرەت و منداڵانی کورد لە شوێنی جیاجیا و ئۆردووگاکانی تێدا بڵاوکراوەتەوە. (دەنگی کوردستان، ژمارە ١، ١٩٧٥، ٢٩، ٣٤، ٣، ٤٣،... ٢٢٤).

٣-٣ لەڕووی زمانەوانی :

دەنگی کوردستان، زمانێکی زۆر پوخت و ڕەوان و کوردانەی بێ گرێ و وشە و زاراوە و برگە و دەستەواژە و دەربڕینەکانی بۆ ئەو ڕۆژگارەی شۆڕش لەجێی خۆیەتی و توانیویەتی چۆن مامەڵەیان لەگەڵ بکات و پەیامی شۆڕش بگەیەنێتە گوێگر و گیانی بەرگری و بەرەنگاربوونەوە لەدڵی خەڵك بروێنێت و لەو هەڵمەت و پەلاماری پێشمەرگەی کوردستان زاخاو بدات و ورە بخاتە گیانیان لە بەرانبەر دوژمنێکی دڕندەدا، کە چەکی بیروباوەڕ و ڕەوایی دۆزەکە بووە.

هەڵەی ڕێنووسی هەر نییە، ئەمەش بەڵگەی وردی بایەخدان و دیقەت و سەلیقەی سەرپەرشتیار دەردەخەن.

٣-٤- لەڕووی خاڵبەندی:

زۆر ڕێکوپێکە و کەوانە و خاڵ وێرگوڵ و هێماکانی دیکەی خاڵبەندی بەگشتی بە دروستی لە شوێنی شیاوی خۆیان بەکارهاتوون و بابەتەکانیان جوانتر کردووە. بایەخدان بە پەراوێز و ڕوونکردنەوەی پێویست و لێدوان لەو جێگایانەی پێویستی کردووە، بەمەش زانیاری ورد و پێویستی تۆمار کردووە کە بۆ تێگەیشتنیان بۆ خوێنەر زۆر پێویستن.

٤- تەوەرەکانی گۆڤارەکە :

ژمارە (یەکی) گۆڤارەکە زۆر بە جوانی پێرست بۆ بابەتەکانی کراوە، بە چەندین ناوونیشانی سەرەکی خراوەتە روو:

سەرەتا دارا تۆفیق ئەمینداری گشتی رۆشنبیر و راگەیاندن و لاوان وەك بەرپرسی یەکەمی راگەیاندن، وتاری ئێستگەی دەنگی کوردستانی (بەداخەوە لاپەڕە یەك نییە) نووسیوە، تێیدا ئاماژە بەو

چـین و تـوێژانەی خەڵکـی کوردسـتان دەکـات، هەر لەو پـاڵە و کرێکـار و جووتیـار و قوتـابی و ڕووناکبیرانەی هاتوونەتە ڕیزی شۆڕش بۆ پارێزگاری لە خاکی کوردستان هەروەها دەڵێت:

بە دەست پێکردنەوەی پەخشی (دەنگی کوردستانی عیراق) هەوارێکی نوێ لە ژیان و کاری (ئێستگە) دەست پێدەکات کە پرۆگرامەکانی لەسەر سێ شەپۆلی کورت و سێ شەپۆلی ناوەند بە پێنج زمان (کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی و ئاسووری و تورکمانی)، بڵاوکردوەتەوە، ئەرکەکانی ئێستگە دەستەیەك ڕووناکبیری پێشمەرگە بەڕێوەی دەبەن، ئێستگە زۆر بە خێرایی لە هەموو قوژبن و کەلەبەرێکی عیراقدا دەنگی دایەوە و خەڵکی بە پەرۆشەوە گوێی لێ ئەگرن، هەر لەو ڕووەوە، ئاماژە بەوە دەکات بەمەبەستی خستنەبەردەستی بەرهەمەکانی ئێستگە بە چاپکراوی بۆ پاراستنیان و گەیاندنی بە هەموو لایەك و دووەمیشیان بۆ ئامادەکردنی سەرچاوەی پێویست لەبارەی شۆڕش و بەرەوپێش چوونیەوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢ – ٣).

هەر بەبۆنەی کردنەوەی پەخشی ئێستگەی دەنگی کوردستان وتاری سەرۆك بارزانی بەبۆنەی کردنەوەی ئێستگە لێرە پەخش کراوە، ئەم وتارە لەو هەلومەرجە زۆر ناسکەدا بایەخی زۆری هەیە کە لە ڕۆژی ١ی ڕەبیعی یەکەمی ساڵی ١٣٩٤ك، ٢٩ی مارتی ١٩٧٤ بڵاوکراوەتەوە، دەڵێت: "چەندم پێ خۆش بوو کە ئێستا دەگەڵ ئێوەدا دەخێوم و وڵاتە خۆشەویستەکەمان ئاڵای هێمنایەتی و خاترجەمی بەسەردا بشەکایەوە و یەکیەتی نیشتمانی و خۆشی و کامەرانی بۆ هەموو خەڵکی عیراق لەئارادا بوایە و ئەو ئاواتە دێرینەمان پێك بهاتایە کە چەندەها ساڵە خەباتی بۆ دەکەین و بە هەزاران پیر و لاومان لەو پێناوەدا سەری داناوە و ئاسایشی خۆی و ئارامی دواڕۆژی لەڕێی ئازادی و بەختەوەری گەلی عیراق و مافی گەلی کوردی بەش خوراو بەخت کردووە، بەڵام زۆر بەداخەوە دەڵێم کە ئەمڕۆ ئەو ئاشتی و خۆشی و ئازادییە کە دەمانەوێ دەس ناکەوێ و مەترسی و هەڕەشەی شەڕخوازی و ئاژاوە نانەوە دووبارە ئاسۆی نیشتمانەکەمانی داگرتووە، بەیانی ئازار کە ئێمە و حکومەت لەسەری پێك هاتووین حکومەت نایەوێ جێبەجێی بکات و ....(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٤).

پاشان دەڵێت: "من ئەم هەلە بە دەرفەت دەزانم کە بەوپەڕی دڵگەرمی یەوە بەخێرهاتنی ئەو هەزاران هەزاران کوردانە بکەم کە لە هەموو لایەکی کوردستانەوە....)(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٩).

٤-١ لێکۆڵینەوە سیاسییەکان:

لە تەوەرەی لێکۆڵینەوە سیاسییەکاندا ئەم بابەتی جۆراوجۆری لەخۆگرتووە:

- ئێرە دەنگی کوردستانی عیراقە.
- ئەمجارەش هەر بارزانی.
- شۆڕشی کورد بەشێکە لە بزوتنەوەی دیموکراسی و ڕزگاری خەباتی گەلی عیراق و گەلانی جیهان.
- خەباتا مللەتی کورد ژ خەباتا مللەتی عیراق و هەمی مللەتیت ئازادی خواز جودا نابیت.
- کریاریت دڕندانەیەت بەعسیا دلی مللەتی کورد ژ خەباتی سار ناکەن.
- کێ کۆنەپەرستە و کێ تەقەدومی؟
- کام گەل و کام هێزی سیاسی.
- وەریسی درەوایی کورتە.
- گەشت و گەڕیان... ل سەر حسابا بەعسیان!
- حساب چەوا خەلەت بوو؟!

- برا ئاسوورییەکان وا بە گەرمی پشتی شۆڕشی کورد دەگرن؟
- بیرەوەری ٢٩ی حوزەیرانا دەرسێکی تری سەرکەوتن.
- لە وتاری ئێرە دەنگی کوردستانی عیراقە: ئێستگەی دەنگی کوردستانی عیراق، کە دەنگی شۆڕشی کوردە و خۆی بەدۆست و دڵسۆزی هەموو خەڵکی عیراق بە کورد و عەرەب و کەمینەکانییەوە دەزانێ(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٩).

هەر لەو لێکۆڵینەوەیەدا ئامارێکی بڵاوکردووەتەوە کە تۆمارێکی گرنگە بۆ زانینی ئەوانەی هاتوونەتە ڕیزی شۆڕشی کوردستان: پێنج هەزار پۆلیس، سەدان هەزاران کەسی دیکە، (٦٠) پزیشك، (١٥٠) ئەندازیار، (٣٥٠) ئەفسەری پۆلیس، (١٠٠) ئەفسەری سوپا، زۆربەی حاکمەکان، (٤٠٠٠) مامۆستا، (٥٠) زانای ئایینی لە سلێمانی بەتەنیا، (٢٣٠) قوتابی ئامۆژگای ئایینی، (٦٠٠) شاگردی زانکۆی سلێمانی(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١١).

- ئەمجارەش هەر بارزانی، بابەتێکە حەوت لاپەڕی بۆ تەرخان کراوە گێرانەوەیەکی پانۆرامەیی باس لە خەباتی بارزانی دەکات، کە هەمیشە بەشی زۆری ڕق و کینەی ژەهراوییان ئاراستەی بارزانی سەرۆکی بزووتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کورد کردووە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٣ – ١٩).

بابەتێکی گرنگ سەبارەت بە پشتیوانی ئاسوورییەکان لە شۆڕشی کورد وەك لە سەروتارەکەدا هاتووە "بۆ برا ئاسوریەکان وا بە گەرمی پشتی شۆڕشی کورد دەگرن؟"، لەو وتارەدا وێڕای هێنانەوەی چەندین نموونەی هاوسۆزی و دۆستایەتی کوردی ئاسوری لە هاوکاری و دالدەدانی ئاسوریەکان لە ناوچەکانی کوردستان هەروەك لە نامەیەکی مارشەمعون بۆ کۆمەڵەی گەلان ناردوویەتی دەری خستووە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٤٢ – ٤٥).

- بیرەوەری ٢٩ی حوزەیران دەرسێکی تری سەرکەوتن.
- لەپای چی و بۆ کێ؟ لەبارەی هەڵوێستی حزبی شیوعی – لیژنەی مەرکەزی دەدوێت کەوا چۆن بوونەتە کراسی سووری بەرلەشکری فاشی بەعس....(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢١).

<u>٥- گۆشەی ئێستگە:</u>

ئێستگەی دەنگی کوردستان چەند گۆشەیەکی هەفتانەی تایبەتی بڵاوکردووەتەوە کە ئەمانەن:
- پۆستەی شۆڕش، شەممە.
* وێنەیەك لە ژیانی شۆڕشگێڕی نەتەوەکەمان، یەکشەممە.
* سەقافەتی حیزبی یەکشەممە ، پێنج شەممە.
* ئەدەب و شۆڕش، دووشەممە.
* دەمەتەقێی خوشکە گەزیزە، دووشەممە.
* پۆستێ گوهدارا، سێشەممە
* گۆشەی لوڕی، سێ شەممە و هەینی.
* بۆ هەر هێزە گوڵێ، هەینی(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٢).

لە ڕوونکردنەوەیەکدا سەبارەت بە "نامەی گوێگران" دەنگی کوردستان نووسیویە:"هەموو هەفتەیەك بە دەیان نامە و بە دەیان وتار و هەڵبەستی لە گوێگرە خۆشەویستەکانی کوردستانەوە پێ دەگا کە پڕە لە هەست و سۆز و پێشنیاری بەکەڵك و ئافەرینی دڵخۆشکەرە، دەزگای ئێستگە بایەخی زۆر ئەدا بەو نامانە

کەڵکی باشی لێ وەردەگرێ و دوو گۆشەی تایبەتبیشی لە پرۆگرامی کوردی و گۆشەیەکی لە پرۆگرامی عەرەبیدا بۆ تەرخان کردووە..."(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٥٥).

٦- وتارەکانی ئێستگە :

هەر لە ڕێگەی ئێستگەوە گەلێک وتاری جیاوازیش لەبارەی زۆر ڕووی ژیانی شۆڕشگێڕی و کۆمەلایەتی و ئابووری و ڕووناکبیری بلاوکراونەتەوە کە پڕن لە بەڵگە و نموونەی پڕ مانا.

- چەند ئامۆژگارییەکی تایبەتی بۆ دەزگاکانی پارتیمان، کە لەلایەن مەکتەبی ڕێکخستنی سەر بە مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان وەك بەیاننامە بەسەر ڕێکخراوەکاندا بڵاوکراوەتەوە، وەك ئامۆژگاری بۆ ئەندام و لایەنگرانی پارتی بۆ چۆنیەتی کارکردن لە ناوچە ئازادکراوەکان(دەنگی کوردستان، (ژ ١، ١٩٧٥، ٢٨ – ٦١).
- بەعس ئاژەڵ دەپارێزن یا جاش؟
- لە نابووتی خۆیانا پەنا ئەبەنە بەر منالیش.
- بەعسیانی عیراق رۆڵە لەبەر دایك ئەفرێنن.
- دگەل مەتەلەکا کوردی.
- جەماهیرێ میسلێ چ داخاز کربوون؟؟
- فاشستەکانی بەغدا و شوێنەوارە پیرۆزەکانی کوردستان.
- با هەر شەکاوە بێت ئالای رۆژنامەگەری کوردی شۆڕشگێرانە:

وەك بایەخــدان بە ڕۆژی ڕۆژنــامەگەری کــوردی ئەو وتــارە لە ٢٢ی نیســانی ١٩٧٤ بڵاوکراوەتەوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٧٩ – ٨١).

یەکێك لە بەڕێوەبەرانی سەرەکی ئێستگە لەو ڕۆژگارە ئاوا باس لە کاری ڕۆژانە دەکات: "سەرەتا لەسەر داوای مام هەژار شەهید دارا تۆفیق کە هاوڕێی دێرینم بوو، هەروەها لێپرسراوی ڕاگەیاندن بوو، کردمی بە یاریدەدەری مام هەژار کە بەڕێوەبەری ئێستگە بوو، بەڵام دوای چەند مانگێك مام هەژار بەخواستی خۆی منی بۆ شوێنی خۆی پاڵاوت و لەلایەن ئەمینداری گشتی ڕاگەیاندن شەهید دارا تۆفیق فەرمانی ڕەسمیم بۆ دەرچوو و بووم بە بەڕێوەبەری ئێسگە/ بەشی کوردی، مام هەژار خۆشی بوو بە لێپرسراوی زمانەوانی، سەرجەم وتارەکانی ئێسگە دەبینی و لەڕووی زمانەوە ڕێکی دەخستن، (کامەران قەرەداغی)ش بوو بە بەڕێوەبەری بەشی عەرەبی، (سەلاح عەلی عیرفان)یش بەرپرسی بەشی ئینگلیزی بوو، (فەلەکەدین کاکەیی) بەڕێوەبەری گشتی ڕاگەیاندن بوو، د. کەمال مەزهەر یاریدەدەری ئەمینداری گشتی کاروباری ڕاگەیاندن بوو، ئێستا کە بیر لەو ڕۆژگارە دەکەمەوە چەند دڵسۆزانە کارمان دەکرد، بڕوا بکە لە بەیانییەوە تا سەعات نۆی شەو من ئەو خێوەتەی خۆم لە هاوین و بەهار و پایز، لە زستانیش لە (قصر السلام) تا بەرنامەکانی ڕادیۆکە تەواو دەبوون، ژوورەکەم بەجێ نەدەهێشت(عەبدولواحێد، ٢٠١٩، ١٢١ – ١٢٢).

- عەسکەری کاشان حیزبە کارتۆنییەکانی ئەمڕۆی بەغدا.

٧- مەسەلەی کورد و رای گشتی جیهانی :

١-٧ - مەسەلەی کورد وەك مەسەلەیەکی ڕەوا ڕای گشتیی جیهانی لەگەڵە:

لەو گۆشەیەدا، دەنگی کوردستان لە هەموو پرۆگرامەکانیدا بە کوردی و عەرەبی و ئاسووری و تورکمانی و ئینگلیزی ڕوویەکی ئەو بایەخپێدانەی ڕای گشتی جیهانی خستووەتە روو، بە پێشکەشکردنی پوختەی نووسینی چاپەمەنی هەندەران و هەڵوەستی دەزگا دەوڵەتی و مرۆڤییەکانی بەرامبەر بە شۆڕشی کورد، بەشێکی کەمی لەوەی بەدەست ئێستگە گەیشتووە، هەر بۆ نموونە ١٩٧٤/٤/١ – ١٩٧٤/٥/٣١ لە ماوەی دوو مانگ (١٥١) وتار و هەواڵ بە ئەڵمانی لەسەر ڕووداوەکانی کوردستان بڵاوکراونەتەوە(دەنگی کوردستان ژ ١، ١٩٧٥، ٩٤ – ٩٩).

- وەڵامی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ سەرۆك بارزانی: کە لە ٦ی حوزەیرانی ١٩٧٤ بۆیانی ناردبوو سەبارەت بە بارودۆخی کوردستان(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٠٠ – ١٠١).

بارزانی پێشەوا و گۆڤاری "کویك"ی ئەڵمانی، لە ژمارە (٢٠)، ١٩٧٤ وتارێکی بە ناوونیشانی "شۆڕشگێڕی گەورەی ئەم ڕۆژگارە"دا بڵاوکردووەتەوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٠١ – ١٠٢).

"گاردیان و مەسەلی کورد یان دەرسێك لە قەڵادزە" باس لە بۆردوومانی شاری قەڵادزێ دەکات کە تێیدا (١٣٤) کوژراو و بریندارەکانیش زیاتر بوون کە ژمارەیەکیان قوتابی و مامۆستای زانکۆ بوون......، هەروەها ڕۆژنامەکە ئاماژەی بە ئاماری ئەوانە کردووە کە چوونەتە ڕیزی شۆڕش، وەك پێشتر ئاماژەیان پێکرا(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٠٢- ١٠٤).

٧-٢ - "مەسەلەی کورد و کۆنگرەی کەمینەکان لە "ئوهرید":

لە ٢٥ی حوزەیرانەوە تا ٨ی تەمووز لە شاری (ئوهرید) لە یوغسلافیا بە سەرپەرشتی ئەنجوومەنی نەتەوە یەکگرتووەکان سیمینارێك بۆ بەرگری لە مافی مرۆڤ و نەتەوەکان گیرا، تێیدا (٣٥) دەوڵەت و کۆمەڵێ ڕێکخراو و هەندێ شەخسییاتی گەورەی جیهانی بەشداربوونە، وەفدی حکومەتی بەعسی عیراق بابەتێکی بە ناوی "چارەسەرکردنی ئاشتییانەی مەسەلەی کورد لە عیراقدا" خوێندووەتەوە، لە بەرانبەریشدا پارتی دیموکراتی کوردستانیش باسێکی درێژی دەربارەی باری ئەو ڕۆژگارەی کوردستان و شەڕی دژ بە میللەتی کورد دابووە سیمینارەکە بە ئاشکرا بە بەڵگە و بە وێنەوە هەموو ڕووداوەکانی شەڕی کوردستانی ڕوون کردبۆوە و تاوانی کاربەدەستانی بە وردی خستووەتە بەردەم بەشدارانی سیمینارەکە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٠٥ – ١٠٩).

٧-٣- "مەسەلەی ڕەوای کورد لە تریستای ئیتالیا دەنگ ئەداتەوە":

لە ١٠ – ١٤ی تەمووزی ١٩٧٤ کۆنفرانسێکی دەوڵەتی بۆ کەمینەکانی ئەوروپا بەستراوە، وەفدێکی پارتی و شۆڕش بەشداریان تێدا کردووە و دەورێکی باڵای بینیووە و بووەتە هۆی دەنگدانەوەی مەسەلەی ڕەوای کورد لە هەموو ئیتالیا، ئەوەی جێی ئاماژەیە وەفدی کورد وێڕای ناڕەزایی حکومەتی عیراق و هەڕەشەی پچڕاندنی پەیوەندی دیبلۆماسی لەگەڵ ئیتالیا، بەڵام سەری نەگرت و عیسمەت شەریف وانلی (وەك نوێنەری شۆڕشی کوردستان بەشداری کردووە و دەورێکی باڵای بینیوە لە خستنەڕووی بارودۆخی کوردستان) سەرئەنجام بە پێشنیاری (دە) وەفدی بەشداربوو توانرا سێ بڕیار دەربکرێ لە شێوەی بانگەواز بۆ هەریەك لە:

١- جەنراڵ بارزانی سەرکردەی سوپای شۆڕشگێڕی کوردستان و سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق، تێیدا پشتگیری خۆیان لە گەلی کورد و شۆڕشەکەی دەربڕی بوو.

٢- بۆ جەنراڵ ئەحمەد حەسەن بەکری سەرۆك کۆماری عێراق – بەغداد، تێیدا تووڕەیی و ناڕەزایی خۆیان بەرامبەر شەڕی حکومەتی عیراق دژی گەلی کورد دەربڕیوە... هتد.

٣- كورت ڤالدهایم – سكرتێری گشتی كۆمەڵەی نەتەوە یەكگرتووەكان – نیویۆرك: تێیدا داوای لێ كراوە مەسەلەی (شەڕی كوردستانی عیراق) بخاتە ناو لیستی داهاتووی كارەكانی ئەنجوومەنی گشتی و ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەكگرتووەكان(دەنگی كوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١١١ – ١١٥).

٧-٤- "ڕای گشتی جیهان باش لە هەردوو لامان گەیشتووە":

لە ئاكامی ئەو بارودۆخەی كوردستان و شەڕی كوردستان،.... ڕۆژنامەنووسانی جیهان ڕوویان لە ناوچەكانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕش كردووە بەمەبەستی ڕووماڵكردنی ڕووداوەكانی، ئەو ڕۆژنامانە زۆر بە دروستی و بە بێ لایەنی بابەتەكانیان بڵاوكردووەتەوە، بەتایبەتی دواهەواڵەكانی ئاشتی و پێشنیار و بۆچوونەكانی سەركردایەتی بزووتنەوەی كورد، لەمەدا ڕۆژنامە دیارەكانی وەك (لۆمۆند)ی فەڕەنسایی، (فاینانشەڵ تایمس)ی ئینگلیزی، گۆڤاری (میدل ئیست)ی ئینگلیزی، وێڕای ئاژانسەكانیش، (ئیكۆنۆمیست)ی بەریتانیا، بارودۆخی كوردستان و هەڵوێست و ڕەفتاری حكومەتی عیراق لە پێشێل كردنی مافەكانی گەلی كورد خستووەتەڕوو، ڕوونیان كردووەتەوە كە كێ لەسەر هەقە و كێ ستەم دەكات(دەنگی كوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١١٧ – ١٢٢).

٧-٥ "مەسەلەی كورد لە ڕۆژنامە و گۆڤارە ئەڵمانییە كاندا":

لێرەدا ناوی (١٣) ڕۆژنامە و گۆڤاری هێناوە كە وتار و بابەتیان لەبارەی مەسەلەی كورد نووسیووە و بڵاوكردووەتەوە، هەروەك پێشتر ئاماژەی پێ كرا لە ماوەی دوو مانگدا (١/٤/-١٩٧٤/٥/٣١) زیاتر لە (١٥١) وتار و هەواڵی لەسەر مەسەلەی كورد و هەڵگیرسانەوەی شەڕ لە كوردستاندا بڵاوكراوەتەوە(دەنگی كوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٢٢).

ئەمەش نیشانەی بایەخدانی ڕای گشتی ئەوروپایین بە مەسەلەی كورد، هەر ناوی وتارەكان بە ئاشكرا نارەزایی چاپەمەنییەكانی ئەڵمانیا بەرانبەر ڕەفتارەكانی دەسەڵاتدارانی عێراق دەردەخات(دەنگی كوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٢٢ – ١٢٤).

٧-٦- لە فەڕەنسا چۆن باسی شۆڕش دەكەن؟:

بەهەمان شێوە لە وڵاتی فەڕەنساش ڕۆژنامە و گۆڤارەكانیان بایەخی زۆریان بە شۆڕشی كوردستان داوە، بە دەیان وتاری گەورەیان لەبارەیەوە بڵاوكردووەتەوە و ئەوان بە چاوی خۆیان كارەساتەكانی كوردستان و شەڕەكانی پێشمەرگەی كوردستانیان بینیووە، یەكێك لەو وتارە گەورانە وتارێكی ئیمێل گیكوڤاتی ڕۆژنامەنووسە لە ژمارە (١٢٧)ی گۆڤاری "ئێكسپرێس" لە ٢٦ی ئاب – ١ی ئەیلوولی ١٩٧٤دا، بەناوی "بەغدا جارێكی تریش بە تانك و فڕۆكە شەڕی دژی جەنراڵ بارزانی هەڵگیرساندەوە"، لەبەر گرنگی دوو جار بە كوردی و جارێكیش بە عەرەبی بڵاوكراوەتەوە، وتارێكی درێژی تێروتەسەڵ و پوخت لەبارەی دۆزی كورد دواوە و ڕووی ڕاستەقینەی كاربەدەستانی بەغداد و ڕەوایی پرسی كورد و بێ خەمی ڕۆژئاوا و وڵاتانی زلهێز و بەرژەوەندخواز و ستەم و زوڵملێكراوی كورد و ورە بەرزی پێشمەرگە لە شەڕ و پەشیمان بوونەوەی بەعس لە ئۆتۆنۆمی ڕاستەقینە بە كورد و دەرهاویشتنی كەركووك لە نەخشەی كوردستان و فڕۆكەی پێشكەوتووی سۆڤیەتی و چەكی كۆنی پێشمەرگە و ... هتد و زۆر لایەنی دیكەش لەو وتارە دەوڵەمەندەدا خراوەتە ڕوو(دەنگی كوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٢٦ – ١٣٤).

٧-٧- مەسەلەی كورد لە كۆنگرێسی ئەمەریكیدا:

ئەندامێكی كۆنگرێسی ئەمریكا بەناوی دۆمینیك دانێللی لە وتارێكی درێژدا لەبەردەم كۆنگرێسدا باسی مەسەلەی كوردی لە عیراق كردووە، ئەم ئەندامەی كۆنگرێس گەڕاوەتەوە سەرەتای بیستەكانی سەدەی

بیست و لکاندنی باشووری کوردستان به عێراق و باسی شۆڕشەکانی شێخ مەحموود و بارزانی و شۆڕشی ئەیلوول و ڕێککەوتنی ئاداری ١٩٧٠ و تا ئەوەی شەڕی ١٩٧٤، پاشان پڕۆژە بڕیارێك دەداتە کۆنگرێس تێیدا داوای "مافی چارەنووس بە کوردەکان بدرێ" دەکات(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٣٤ ـ ١٣٧).

- وەفدی پارتی لە ئەوروپا: لەو ڕۆژگارەدا وەفدی پارتی دیموکراتی کوردستان کە لە محەمەد مەحمود عەبدولڕەحمان ئەندامی مەکتەبی سیاسی و موحسین دزەیی پێکهاتبوو سەریان لە بارەگای نەتەوە یەکگرتووەکان و ژمارەیەك وڵاتی ئەوروپا داوە و چاویان بە زۆر کەس و لایەنی سیاسی کەوتووە و باری گەلی کورد و شۆڕشی کوردستانیان خستۆتە بەرچاویان، ئەم جموجۆڵانە لە ڕۆژنامە و گۆڤار و ئاژانسی هەواڵەکانی وڵاتانی ئەوروپا بایەخیان پێ دراوە و باسیان کراوە، لەوانە ڕۆژنامەی (ڕۆتەردام) و (ڤۆرڤێرت)ی ئۆرگانی حیزبی سۆسیالیستی ئەڵمانیای فیدراڵی و ڕۆژنامەی (ئەربائیر زاتیۆنگ)ی حزبی سۆسیالیستی نەمسایی و ئاژانسی دەنگوباسی فەڕەنسا(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٣٧ ـ ١٤٠).

- لە چەند نموونەیەکی تردا "باس لە نموونەی دیکەی هەندێ ڕۆژنامەی دیکە دەکات لە وڵاتە جیاجیاکانی ئەوروپا، فایناشناڵ، ئوبزێرڤەری ئینگلیزی، جگە لەوە چالاکی وەفدی یەکێتی قوتابیانی کوردستان لە یوگسلافیا بەشداری سیمینارێکیان کردووە بۆ خستنەڕووی پرسی کورد بە قوتابیانی بەشداربوو، ڕادیۆی لەندەن و ژمارەیەك ئاژانس و ئێستگە و هەر لەو ڕۆژانە زانای فیزیایی هەرە بەناوبانگی سۆڤیەت ئەندرێ ساخارۆف نامەیەکی نارەزایی تایبەتی دژی شەڕی قەڵاچۆکردنی کوردی عیراقی بۆ کورت ڤالدهایمی سکرتێری گشتی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان و لیۆنید برێژنێڤی سکرتێری یەکەمی لیژنەی مەرکەزی حزبی شیوعی سۆڤیەت ناردووە. وێڕای ئەمانە باسی چالاکی وەفدی یەکێتی قوتابیانی کوردستان لە میسر دەکات کە لەگەڵ یەکێتی قوتابیانی ئەم وڵاتە لە سەر چەندین خاڵ پێکهاتوون.

لە هۆڵەندەش ڕۆژنامە و گۆڤار و ئێستگە و تەلەفزیۆن وتار و پرۆگرام لەسەر کوردستان بڵاوکرانەتەوە، کۆمەڵێکی تایبەت بۆ پاراستنی مافی کورد دامەزراوە بۆ کارکردن لەسەر مەسەلەی کورد(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٤٠ ـ ١٤٩).

٨- "ئەدەب و شۆڕش":

تەوەرەیەکی دیکەی دەنگی کوردستان "ئەدەب و شۆڕش"ە، لە سەرەتادا باس لە "ئەدەب و شۆڕش و قۆناغێکی نوێ" دەدوێت و دەڵێت: شاعیران و ئەدیبانی کورد دڵسۆزانە چاکی کاریان لێ کردووە بەلادا و بە جوانترین شێوەی وێنەی سەرکەوتنە گەورەکانی پێشمەرگە و دەرد و ئازاری ئاوارەبووەکانی کوردستان و نەخشەی دواڕۆژی کورد ئەکێشێ و ئێستگەی دەنگی کوردستانیش زوو زوو بەرهەمە ڕەنگینەکانیان بڵاو دەکاتەوە، یەکێك لە گۆشەکانی ئێستگە بەناوی "ئەدەب و شۆڕش" ڕۆژ نییە شیعر و پەخشان و چیرۆکی نوێی ئەدیبە لاوەکان نەگەنە ئێستگە، ئەدەبی نوێ بۆ شۆڕشە و شۆڕشیش بۆ گەلە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٥٢ ـ ١٥٣).

لە وتارێکیدا بەناونیشانی "ئەبێ پێشمەرگە لە ئەدەبی ئەمڕۆماندا چۆن ڕەنگ بداتەوە؟" تێیدا ئاماژە بەوە دەکات "کەواتە ئەبێ ئەدەبەکەمان، ئەبێ شیعر و چیرۆك نووسینمان هەموو لە خزمەتی پێشمەرگە و جیهانی پێشمەرگەی تێدابێ، ئەبێ ئازایەتی و جوامێری پێشمەرگە... ئەبێ خۆڕاگرتنی پێشمەرگە...

ئەبێ جەرگ و ئاوابوونی هەتاوی گیانی پێشمەرگە بێ... ئەبێ وشەکان بەخۆیان ببنە پێشمەرگە!!"(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٥٤ – ١٥٥).

دوابەدوای ئەمە، شیعرە بەناوبانگەکەی شێرکۆ بێکەس (بۆ بارزانی) کە لەدوای هەوڵی غافڵکوژی بارزانی لە ٢٩ی ئەیلوولی ١٩٧١ لەو شیعرە گوتراوە و جارێکی یەکەم لەو ڕۆژنامەی (التـأخی) بە عەرەبی و بە کوردیش بەشێکی لە گۆڤاری ڕۆژی کوردستان و یەکەم جاریش بە دەنگی خۆی رۆژی ١٩٧٣/٧/١٤ لە کۆڕێکی ئەدەبی یەکێتی نووسەرانی کورد لقی سلێمانی لە ناوپردان خوێندراوەتەوە، لەیادی دامەزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستانیش لە ١٦ی ئابی ١٩٧٣ لە سلێمانی خوێندراوەتەوە و لە ١٩٧٣/٨/١٧ لە کەرکووك و لە سەرەتای کردنەوەی ئێستگەی دەنگی کوردستانیش دووجار بڵاوکراوەتەوە، جاری دووەمیان بە دەنگی خۆی لە پرۆگرامی رۆژی ١٩٧٤/٤/٢٢ پێشکەشی کردووە، سەرەتای شیعرەکە:

خۆشمان ئەوێی
بەقەد ڕقی شمشێری ناو چاوی ئەوان
خۆشمان ئەوێی
هەرا بۆ مەرگ/ نامانەوێی
ئەی بارزانی(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٥٦ – ١٥٩).

- چیرۆکی "خەوەکەی سەفین" لە نووسینی ئامانج ، ڕووداوێکی ڕۆژانەی کەسوکاری پێشمەرگە لەژێر دەسەڵاتی کاربەدەستانی عێراق دەگێڕێتەوە، کە خێزانەکانیان لە بارودۆخێکی دژوار لە سەر ماڵی خۆیان دەربەدەری چیاوچۆڵ و دەشت و دەر دەکەن، کە ئەو ڕۆژانە بە هەزاران خێزانی پێشمەرگەی کوردستان وەك گوشار بۆ سەر شۆڕش و پێشمەرگە و سەرکردایەتی کاربەدەستان خەڵکیان ئاوارە کردووە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٦٠ – ١٦٢).

- سەرکەوتنی ئەمجارەتان، شیعرێکی محەمەد ڕەسوڵ هاوارە کە بۆ سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە مانگی ئاب و ئەیلوولی نووسیوە:

پێشمەرگەکان، سەرکەوتنی ئەم جارەتان
مایەی شانازی هەمووانە..
پێشمەرگەکانی سەنگەری
کۆڕەك و دەوری سەرچیا
پێشمەرگەکانی گوڕەز و
دەوری سەفین و کێوەڕەش
پڵنگەکان لە بێتواتە و لە ماکۆك و لە گەلی یا
هەمیشە سەرکەوتوون
لەپێناوی ئازادیا، لەپێناوی سەربەستیا
بەچکە شێران لە ئاسۆس و
لە دهۆك و ئامێدیا
پێشمەرگەکانی ئەزمڕ و
گۆیژە و شێخان و زمناکۆ
دلاوەرانی حەمرین و دەشتی هەولێر

له سەختییا، لە تەختییا
هەمیشە دوژمن شکێن بن(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٦٣ – ١٦٦).
- چیرۆکێکی دیکە بەناوی "منالێکی شڕۆڵی ڕێواس فرۆش تەیارە بەزێن" لە نووسینی براخاس، کەلە ڕووداوێکی ڕاستەقینە وەرگیراوە، کە منداڵان و یەکیان دەڵێت لە تەیارە ناترسم و دەچم ڕێواس کۆدەکەمەوە و دەیفرۆشم تا پارەتی ماڵەوەمان بکەم(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٦٧ – ١٦٩).
- (سڵاوێك و چەپکە گوڵێك) ئەم پەخشانە هەست و بڕوای ڕووناکبیرێکە بۆ پێشمەرگە و لەگەڵیدا تابلۆیەکی هونەرمەند سمکۆ تۆفیق بڵاوکراوەتەوە، کە لە کۆتاییدا دەڵێت: ئەی پێشمەرگەی ناو سەنگەری شەرەف و سەربەرزی سڵاو ... سڵاو لە خۆت... لە سەنگەرەکەت... لە سەرۆکەکەت.... لە چەکت.... چەپکی گوڵی رازاوەش بۆ خۆت... بۆ چەکەکەت(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٧٠ – ١٧١).
- پەیمان بۆ شەهیدێن کوردستان، ئەم پارچە پەخشانە هەوێنی ڕووداوێکی زانراوە، پەیامنێری دەنگی کوردستان لە دهۆکەوە ناردوویەتی، تێیدا باس لە هاتنەڕیزی کوڕی زیندانییەك دەکات کە هاتووەتە ڕیزی شۆڕش تا تۆڵەی باوکی بکاتەوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٧٢).
- هەواڵێکی زامدار پەخشانێکە ئەنوەر قادر جاف بۆ لەیلا قاسم و هەڤاڵەکانی نووسیووە کە بڕیاری خنکاندنیان بۆ دەرچووە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٧٣).
- "گوڵاڵە بچکۆلانە" چیرۆکێکە لە نووسینی لاوك، باسی دەربەدەرکردنی خێزانی ئەوانە دەکات کە چووبوونە ریزی شۆڕشی کوردستان، کە بە سەدان خێزان دووچاری ئەم ڕەفتارە نامرۆڤانە بوونەتەوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٧٥ – ١٧٧).
بە هۆزانەك بۆ سەرکێشی مەزن بابەلیسکی شیعری عەبدوڕەحمان مزوورییە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٧٨ – ١٨١).
- "جەنگ جەنگی خاکە بۆیە وا گەرمە" لە نووسینی براخاس، ئەم پەخشانە باس لە گیانسپاردنی جووتیارێکی یەکێك لە ئاوایییەکانی گەرمیان بە حەسرەتی گەڕانەوە بۆ گوندەکەی دەکات، بەڵام ئەم عەشقە بەتینە ئاگری تفەنگی هەموو پێشمەرگەیەکی چالاك دەدا، ئەمڕۆ لە دوێنێ زیاتر بڵێسەی عەشقی خاك و تاوی نیشتمان هانمان دەدا بۆ بەرگری و فیداکاری.... هەموو کوردێك هەر یەکێك بە شێوەیەکی تایبەتی بەشداری شۆڕشە!، هەریەکێك چ پیا و چ ئافرەت، چ گەورە، چ بچووك، چالاکانە فەرمانی خۆی جێبەجێ دەکات، هەموو دەزانن جەنگە... جەنگی خاکە بۆیە وا گەرمە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٨٣).
"نامەیەك بۆ لەیلا" پەخشانێکە بۆ لەیلا قاسم نووسراوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٨٤ – ١٨٥).
- "ئەنجوومەنی میللەت فرۆشان و یادێکی دێرین" لە نووسینی ڕەئووف بێگەردە و تێیدا بەبۆنەی کردنەوەی (ئەنجوومەنی تەشریعی ئۆتۆنۆمی کوردستان) نووسراوە، کە پێی وایە دەبێ ناوی (ئەنجوومەنی میللەت فرۆشان)ی لێ بنرێت، بۆ ئەمەش ڕابردووی بە ئیمڕۆ بەستووەتەوە کە پێش (٤٤ (١٩٧٤) کۆمەڵێك خیانەتیان لە گەلەکەیان کردووە و لە شاری سلێمانی بەبۆنەی ڕاپەڕینی ٦ی ئەیلوولی ١٩٣٠ جەماوەری شار لە دژی پەیمانی بەریتانیا و عێراق ڕاپەڕی و کەوتە بەر شاڵاوی کاربەدەستانی ئەوسا، ئەمانە وەفدێکیان پێکهێناوە و چوونەتە بەغدا بۆ پیرۆزبایی ئەو کوشتنە لە کاربەدەستانی بەغدا بکەن، بۆ ئەمەش پیرەمێرد شیعرێکی بەرزی بەناوی (وەفدی کوردستان میللەت فرۆشان) نووسی و ڕیسوای کردن:

وەفدی کوردستان میللەت فرۆشان
هەرزە وەکیلی شاری خامۆشان
چەپکێ لەو گوڵەی باخەکەی سەرا
کە بە خوێناوی میللەت ئاودرا
بیبەنە خزمەت عەرشی عیراقی
بڵێن یارباقی هەم سوحبەت باقی
ئەمیش لە دوای ٤٤ ساڵیش ئەم شیعرەی بۆ گوتوون:
ئەی ئەنجوومەنی میللەت فرۆشان
تازە مۆزکردووەی "شار"ی بێ هۆشان
ئێمە خوێنی گەش لێرە ئەڕێژین(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٨٦ – ١٨٨).

"دیارییەکەی شۆڕش" چیرۆکە لە نووسینی ئامانج، تێیدا شۆڕشی بچکۆلە باوکی پێشمەرگەیە و وێنەی کەوتنە خوارەوەی ئەو هەلیکۆپتەرەی کێشاوە کە پێشمەرگەی ئەزمەر خستبوویانە خوارەوە و کەوتبووە ناو درەختەکانی بناری گۆیژە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٨٩ – ١٩١).

"کاسەی پڕ و سەبری ئەیوب" شیعری (ا. ڕێبوار) ئەحمەد ڕێبوارە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٩٢ – ١٩٣).

- "خەوی کچێك" کورتەچیرۆکی لەتیف هەڵمەتە باس لە کوڕە شوانێکی دەزگیراندارە دەچێتە شار، بەڵام هەر ناگەڕێتەوە، سەرئەنجام زانراوە لە "قەسری نیهایە" کوژراوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٩٤).

- "سەنگەرەکانی شۆڕش" باس لە شۆڕشی کوردستان دەکات کە گەیشتووەتە ئاستێکی بەرز، هەموو بەوپەڕی لەخۆبوردوویی لە سەنگەری شەڕەفدان، پێشمەرگە بە چەکەوە نموونەی پاڵەوانێتی، ئەوانی دیکەش هەریەکەو لە شوێنی خۆی جوتیار لە کێڵگە، پزیشك لە نەخۆشخانە،... ئەمە وێڕای بەڕێوەچوونی تاقیکردنەوەی بەکالۆریای (٤٧١٧) قوتابی بە هەموو قۆناغەکانییەوە لە سەختترین باری ژیان و لەژێر سایەی بۆمباران بەڕێوەچوو، جگە لە (٣٠١) قوتابی دەزگای ئامادەکردنی مامۆستایان لەگەڵ هەزاران قوتابی پۆلەکانی دیکەش(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٩٥).

٩- "هەڵبژاردە":

تەوەرەیەکی دیکەی ئەم گۆڤارە بەناوی "هەڵبژاردە": لە ئاماژەیەکدا گۆڤارەکە نووسیویە ئەم بەشە هەڵبژاردەیەکە لەو وتار و نموونەی گۆشەکانی ئێستگە و هەندێك هەواڵ و دەنگوباسی مانادار و بەرهەمی دیکە کە هەریەکەیان بە شێوە و جۆرێك رووخساری شۆڕش و سەربەرزیی پێشمەرگە و دڕندەیی کاربەدەستان... دەخاتە ڕوو.

- ئەم دەستەواژەیە لە ژیانمان لە سایەی دەبابەدایە..! پوختەی ڕاپۆرتێکی درێژی کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردە لە ئەوروپا ئەو دەستەواژەیە لە چەند ئێستگەیەکی دەرەوە و پەیامنێری ئێستگە لە ئەوروپا وەرگیراون، باس لە هەڵوێستی نوێنەری حزبی شیوعی لەو وەفدەی حکومەتی عێراق دەکات، ناوی (مەهدی حافز) بووە، چووبوونە ئەوروپا بۆ ئەوەی لە دژی شۆڕشی کوردستان چالاکی بنوێنن، بەڵام وا بەرپەرچ دراونەتەوە کە بوونەتە مایەی ئیحراج بوون و شەرمەزاری، جا مەبەست لەو دەبابانە

دەبابەی بەعسە کە کوردی پێ قەڵاچۆ دەکرێت و ئەوەی ئەو قسەیەشی کردووە ئەو ئەندامەی حزبی شیوعی بووە و بەعسی نەبووە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ١٩٨ – ٢٠٣).

- پەنابەرن، بەڵام.....

لە ئاکامی بۆردوومانکردن و بۆمبابارانکردنی ناوچەکانی کوردستان بە هەزاران خەڵکی کوردستان لە پیر و ژن و منداڵ پەنایان بۆ ئێران برد بۆ ئەوەی لە ئۆردووگاکان بژین، کە لە هەل و مەرجێکی دژواردا دەژیان، بەڵام لەگەڵ ئەوەش لەو ئۆردووگایانە شانۆگەرییەك لە ئۆردووگای (سەریاس) لەلایەن مامۆستایانی ئۆردووگاکە پێشکەش کراوە بەناوی (بۆمبابااران) لەو سەردەمدا ئۆڵەمپیادی ئاسیایی لە ئێران کراوە، ژمارەیەکی زۆر پەیامنێر و ڕۆژنامەنووسانی دەرەوە بەشدارییان لەو ئۆڵەمپیادەی تاران سەردانی ئەو ئۆردووگایەیان کردووە، هەروەها لە ڕاپۆرتی ڕۆژنامەی (اطلاعات)دا هاتووە و هەست و بۆچوونی ئەو رۆژنامەنووسانە خراونەتە روو کە چەند بەو دیمەنانە غەمبار بوونە و پێی گریاون(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢٠٤ – ٢٠٦).

- کاغزەك بۆ.... باژێری من، سلێمانی لە نووسینی عەبدوڕەحمان مزوری هەستی خۆی بۆ شاری سلێمانی دەربڕیوە، "سلێمانی... شەنگە بویکا باژێرێت کوردستانێ، قەشەنگترین بویکا گوڵشەنێت وەڵاتی، زەڵاتترین کانی یا وڵاتپەرستێ ی... گەشترین چرایا ڕەوشەنبیری ێ...(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢٠٧ – ٢٠٨).

- گوڵ و ... دڕك:

ئەم سەردێڕە سادەیەی کە لە دوو وشەی دژ بەیەك پێکهاتووە، زۆر بە وردی و جوانی و شارەزایی و لێزانی نووسەر دەردەخات لە هەڵبژاردنی ناوونیشانی کورت و پڕ واتا و ناوەڕۆکێکی بەپێز و پڕ زانیاری.

"ڕووداوەکانی ئەم قۆناغەی شۆڕشی نەتەوەیی کوردستان پڕن لە گوڵی رازاوە، گوڵی ئازایەتی و لەخۆبووردن و دڵسۆزی و چاونەترسی و بڕوا و خۆشەویستی و وەفاداری و هەموو جوانی و سەربەرزییەك کە بتوانی پێی بڵێی گوڵ و وەك گوڵی بۆن خۆش و دڵفڕێن بێ...

بەرامبەر بەوەش دڕکی بێ وەفایی و خیانەتکار و زۆرداری و جاشێتی و خوێن ڕێژی دوژمن و خۆفرۆشان لە ژماردن نایەت... وا لەم بەشەی گۆڤارەکەماندا نموونەی جیاوازی ئەو گوڵ و دڕکانەتان دەخەینە بەرچاو...."(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢٠٩).

- گوڵێك لەو گوڵانە، منداڵانی کوردستانن، لەو باروڕۆخەی کوردستانی ئەو رۆژگارە منداڵانی کوردستان بوونەتە نیشانەی سەربازی تۆپ و تانگ و فڕۆکەکانی دەسەڵاتدارانی بەغداد، تەنیا لەو بۆردوومانەی شاری قەڵادزێ دەوروبەری (٨٠) منداڵ بوونەتە قوربانی،... لە یەکێك لە ئۆردووگاکانی ئاوارەکان (٢٦) منداڵ بەسك چوون و زەردوویی و رشانەوە مردوون.

لەگەڵ ئەوەش منداڵانی کوردستان بە ورەبەرزی و بڕوا بەخۆبوون و بیری ساکاریان لە دوژمن گەیشتوون، کە چەند دڕندەیە و دەزانن پێشمەرگە کێیە و لەگەڵ کێ شەڕ دەکات(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢٠٩ – ٢١٠).

- دەنگی کوردستان، بۆ یەکەمجار بەشێکی تایبەتی بە (تحقیقات) پێکهێناوە و تێیدا ژمارەیەك پەیامنێری چالاك بەڕێوەیان بردووە، بۆ ئەمەش سەردانی سەنگەرەکانی پێشمەرگەیان کردووە، لەگەڵ مەفرەزەکاندا سەریان لە بەتالیۆن و هێزەکان داوە، چوونەتە ئۆردووگاکانی ئاوارەکان و لە ئاهەنگ و پێشانگاکان ئامادە بوونە و رێپۆرتاژ ئامادە کردووە و چالاکییەکانی پێشمەرگەیان تۆمار کردووە، بۆ

ئەمەش ئەرشیفێکی تایبەتی پێکهێنراوە بۆ ئەوەی لەدوارۆژ ببێتە سەرچاوەی گرنگ و ڕەسەن لە نووسینەوەی مێژووی شۆڕشی کوردستان(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢١٠).

لەگەڵ بابەتەکە وێنەی سەرنجڕاکێشی منداڵێکی ناو ئۆردووگا دەستی بە پەتی چادری ماڵەکەیانەوە گرتووە، بڵاوکراوەتەوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢١١).

- قوتابی شۆڕش و شۆڕشی قوتابی:

قوتابیان دەوری دیار و شایان لە ژیانی سیاسی و ئەدەبی و کۆمەڵایەتی دەبینن.

- جەنراڵی نەناسراو: ئەمەش پەسنی ئەوانەیە کە دەورێکی گەورە دەبینن و بەهێمنی کاری گەورە لە ڕیزەکانی شۆڕشدا دەکەن..

جەنراڵی نەناسراوی بواری ئێستگەیە کە مەبەست لێی (ع. م) عەبدولخالق مەعروفە (١٩٣٥ – ١٩٨٥) وەك مرۆڤێکی ساکار و پێشمەرگەیەکی دڵسۆز دەورێکی باڵای بینیوە لە پێشخستن ئەو ئاڵوگۆڕە گەورانەی بەسەر ئێستگەدا هاتووە، ئێستگەی دەنگی کوردستان پرۆگرامی یەك، لەسەر شەش شەپۆل بڵاوکراوەتەوە، سێی کورت و سێی ناوەندی، سەرەڕای دوو پرۆگرامی دیکە لە دوو ئێستگەی تایبەتی دیکەوە، لەسەر دوو شەپۆلی ناوەندییەوە بڵاوکراوەتەوە، بەمەبەستی گەیاندنی دەنگی شۆڕش بە هەموو لایەك.

ئەمەش لە بایەخدانی سەرکردایەتی شۆڕش بە پەخش و ڕاگەیاندن هاتووە ، سەرەتا لە ١٩٦٣، دواتر ١٩٦٥ کە مەوداکەی لە یەکەم باشتر بووە، هەنگاوی گەورە لەسەر دەستی جەنراڵی نەناسراو لەگەڵ تەکنیککارانی کوردستان لە مانگی تەمموزی ١٩٦٨ شەپۆلێکی ناوەندییان دروست کرد، کە پاش ساڵێکی دیکە شەپۆلێکی ناوەندی دیکەی بەهێزتر دروست کردووە بە ڕێکوپێکی دەنگی شۆڕشی گەیاندووە، لەبری پرۆگرامێك چەند پرۆگرامێك بڵاو دەکاتەوە.

ئەم ڕاستییە بایەخدارانە، لاپەڕەیەکی شانازی کەم زانراوی شۆڕشی کوردستانە، بەڵگەیەکی گرنگی توانا و زیندووی گەلی کوردن... "بەڵێ بەهۆی دڵسۆزی ئەندازیارانی کوردستانەوە دەتوانین بە شانازییەوە لەسەر دەزگاکانی ئێستگە بنووسین "Made in Kurdistan" .... ئەمە چیرۆکی "ئێستگەی دەنگی کوردستانی عیراق" کاربەدەستانی عیراقی وا تۆقاندووە بەناچاری ملیۆنان دینار بۆ بەربەست کردنی دەنگی شۆڕش خەرج بکەن(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢١٤ – ٢١٦).

پێشمەرگە... ماتالی پیلایی شۆڕش، پەخشانێکە بۆ پێشمەرگە نووسراوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢٢١ – ٢٢٢).

- "مەرگ سوجدەی بۆ هێنا و بردی!! باس لە ئازایەتی ڕۆڵەیەکی شاری کەرکووك دەکات کە چەند قارەمانیەتی بێ وێنەی نواندووە، ئەم پێشمەرگە ناوی (عیزەدین قەرە)یە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢٢٣ – ٢٢٧).

چالاکی لاوان لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی لاوانی سەر بە ئەمانەتی گشتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان.

- کردنەوەی پێشانگای بەرهەمی هونەرمەندان.
- پێشانگای بەرهەمەی منداڵان.
- کۆکردنەوەی بەرهەمی ئەدەبی پێشمەرگە بەمەبەستی دەرکردنی گۆڤارێك.
- بایەخدان بە وەرزش و تیپێکی وەرزشی تۆپی پێی پێکهێناوە و چەند یارییەکیش کراوە(دەنگی کوردستان، ژ ١، ١٩٧٥، ٢٢٦).

- "نامەیەکی تایبەتی" پەخشانێکە ناسك و زۆر جوانە، بۆ پێشمەرگە نووسراوە، هەستی ڕووناکبیرێکە بەرامبەر پێشمەرگە و ئەرکە پیرۆز و مێژووییەکەی، کە بەشی زۆری پرۆگرامەکانی ئێستگە و هەواڵ و باس و خواستی پێشمەرگە تەرخان کردووە، بە هەموو جۆرەکانی دەربڕینەوە... دیارترین شوێنی بۆ پێشمەرگە و سەرکەوتنەکانی داناوە(دەنگی کوردستان، ژ ۱، ۱۹۷٥، ۲۲۷ – ۲۲۸).

کاغەزەك بۆ یارا من لبغدا پەخشانێکە بەناوی (هەوار دهۆکی) نووسراوە (دەنگی کوردستان، ژ ۱، ۱۹۷٥، ۲۲۹ – ۲۳۰).

(ئەم وێنەیە) وێنەی گەنجێکی جوانە بەناوی (هادی حەنین)، دیارە سەربازی عیراقە و خەڵکی (مدینە البورە)ی بەغدایە و لە شەڕی کوردستان کوژراوە(دەنگی کوردستان، ژ ۱، ۱۹۷٥، ۲۳۱ – ۲۳۲).

- نامەی دایکێك: ئەو نامەیە لە گۆشەی (بۆ هەر هێزێ گوڵێك)دا کە مستەفا ساڵح کەریم ئامادەی کردووە، تێیدا بەرهەمی نووسەران و شاعیران نواندن و گۆرانی و سروود پێشکەش بە سوپای شۆڕشگێڕی کوردستان کردووە... ئەم گۆشەیە لەناو هێزی پێشمەرگە و گوێگرانی ئێستگە دەنگی داوەتەوە و نامەی زۆری بۆ هاتووە، ئەم گۆشەیە ڕۆژانی هەینی پێشکەش کراوە(دەنگی کوردستان، ژ ۱، ۱۹۷٥، ۲۳۳).

"شانۆگەری نوێ" :

- دیارە ژمارەیەکی زۆری ئەکتەری ناودار چووبوونە پاڵ شۆڕش، ئەوانە سەرکەوتنی پێشمەرگە و کارەساتەکانی کوردستان دەکەنە کاری شانۆیی و هونەری و پیشانی بینەرانی دەدەن، بەتایبەتی لە ئۆردووگاکان، هەروەها لە ڕێی ئێستگەشەوە بەرهەمەکان بڵاوکراوەتەوە (دەنگی کوردستان، ژ ۱، ۱۹۷٥، ۲۲۲)

بەداخەوە هەندێ لاپەڕەی گۆڤارەکە بەردەست نین.

ئەنجام

"ئێستگەی دەنگی کوردستان" دەزگایەکی هەرە گرنگ و کاریگەری شۆڕشی کوردستان بووە، لەو ڕووەوە سەرکردایەتی شۆڕش زۆر بایەخی پێداوە بۆ دابین کردن و پاڵپشتی کردنی بۆ ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانی کە بە ئاسانی دەگاتە هەموو گۆشەی جیهان.

ساڵی ۱۹۷٤ – ۱۹۷٥ کە کاربەدەستانی بەغدا شەڕیان دەست پێکردەوە، خەڵکی زۆری ڕووناکبیر و نووسەر چووبوونە ڕیزی شۆڕش، ئەوانە دەوری کاریگەرییان لە هەڵسوڕاندنی کارەکانی ئێستگە هەبوو، ئێستگە دوو بڵاوکراوەی بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی دەرکرد (دەنگی کوردستان، هنا صوت کوردستان – العراق).

گۆڤاری دەنگی کوردستان یەکێکە لەو گۆڤارە دەگمەنانەی تۆمارێکی زۆر بایەخدارە بۆ نووسینەوەی مێژووی شۆڕشی ئەیلوول ۱۹٦۱ – ۱۹۷٥ لەڕووی بارست و قەوارە و ژمارەی لاپەڕەکانی تا ئەوکاتە لەناو شۆڕش گۆڤاری لەم شێوەیە دەرنەچووبوو.

- بابەتەکانی ئەو وتار و لێکۆڵینەوە و هەواڵی شۆڕشی کورد لە ڕۆژنامە و گۆڤار و ئاژانسەکانی جیهان بڵاوکرانەوە.

- پێشمەرگە تەوەری سەرەکی باسەکانە.

- سەرپەرشتی د. کەمال مەزهەر ئەحمەد، لە شێواز بەو ئاستەبەرزە بەڕوونـی دیـارە، وەك كەسێكی ئەكادیمی و شارەزای كاری رۆژنامەوانیی و نووسین.
- نەخشەسازی و زمانی نووسین و خاڵبەندی و رێنووس لە ئاستی پێویست دایە.
- بڵاوكردنەوەی وێنەی شار و گوند و منداڵ و ئافرەتی كوردی ئاوارە.
- ئەدەب بەگشتی دەوری بەرچاوی هەبووە.

سەرچاوەکان

١- **بە زمانی کوردی:**

١- ئازاد عوبێد ساڵح، (٢٠٠٧)، کاریگەریی شۆڕشی ئەیلوول لەسەر ڕۆژنامەوانیی کوردی لە باشووری کوردستان ١٩٦١ – ١٩٧٥، چ. ڕۆشنبیری، هەولێر.

٢- ئازاد عەبدولواحید(٢٠١٩)، مستەفا ساڵح کەریم خەرمانێك بیرەوەری ڕۆژنامەنووسێك بەتامی چیرۆك، چ. کارۆ، هەولێر.

٣- ئەرسەلان بایز، (٢٠٠١) ڕاگەیاندنی شۆڕش و بزوتنەوەی شیعری کوردی (١٩٧٥ – ١٩٩١)، چ. ئۆفسێتی ڕوون، سلێمانی.

٤- (بابی لالۆ) کەمال ڕەئووف محەمەد، (٢٠١٤)، مێژووی ڕادیۆی کوردی بەغدا ١٩٣٩ – ١٩٥٨، بەرگی یەکەم، جزمی یەکەم، چ. رۆشنبیری، هەولێر.

٥- باکووری، (٢٠٠٩)، ئێزگە، چ. شەهاب، هەولێر.

٦- عەبدوڵڵا ئاگرین، (٢٠١٣)، دژەپەیام و داشۆرینی بەعس، چ. ڕۆژهەڵات، هەولێر.

٧- مستەفا ساڵح کەریم، (٢٠١٢)، یەکێتی نووسەرانی کورد – هەڵوێست و ڕێباز، چ. پیرەمێرد، سلێمانی.

٨-مەحموود عوسمان، (ئایاری ١٩٩٨)، هەڵسەنگاندنی ڕەوشی هەرەسهێنانی شۆڕشی کورد (دەرس و پەندەکانی)، لە بڵاوکراوەکانی ئاڵای ئازادی.

٩- وەسفی حسن ردێنی، (٢٠١١)، ڕادیۆ و تەلەفزیۆنێت کوردی ١٩٣٩ – ٢٠٠٣، چ. زانا، دهۆك.

٢- **بە زمانی عەرەبی:**

١- جمال بابان، (٢٠١٢)، اعلام الكرد، ج١، دار اراس للطباعة والنشر، اربيل.

٢- أ. د. وسام فاضل راضي، الاعلام الاذاعي والتلفزيوني الدولي، دار ميزوبوتاميا للطباعة والنشر والتوزيع، بغداد.

١- ياس خضر البياتي، (١٩٩٣)، الاعلام الدولي والعربي، بغداد.

٣ - **ڕۆژنامە و گۆڤارەکان:**

١- فرهاد عوني، صفحات مجهولة من حياة دارا توفيق، گولان العربی (مجلة)، ع ٢٣، ٢٥ نيسان ١٩٩٨.

٢- خەبات، ع ٤٧٠، ايلوول ١٩٦٣.

٣-خەبات، ع ٩٤٤، ١/١٠/١٩٩٩.

٤-دەنگی کوردستان، ژ (١)، کانوونی دووەمی ١٩٧٥.

٥-متين، ع ٥١، نيسان ١٩٩٦.

6-هنا صوت كردستان العراق، ع ١، ١٩٧٤؛ ع ٢، ١٩٧٤.

ملخص البحث

ثورة ايلول فی العدد الاول من مجلة (دەنگی کوردستان)(صوت كوردستان) دراسة فی المضمون

أ. د. ئازاد عبيد صالح

قسم التأريخ – كليه الاداب – جامعه صلاح الدين – اربيل

يتناول هذا البحث نبذة موجزة جداً عن اذاعة صوت كوردستان العراق ومن ثم العدد الأول والوحيد من مجلة (صوت كوردستان) الذي صدر من قبل الامانة العامة للثقافة والاعلام والشباب التابعة لثورة كوردستان فی كانون الاول ١٩٧٥، وكون المجلة من المجلات النادرة وذا مضمون قيم وحجم وشكل لم يسبق صدوره بهذا الشكل في الجبل لما تحتوي على البحوث والمقالات كثيرة و متنوعة وجيدة لذا تعد من المصادر المهمة لتدوين تأريخ ثورة ايلول فی هذه الفترة.

Abstract

Aylul Revolution **in the first issue of (Dangi Kurdistan) (Voice of Kurdistan) magazine**

a study in its content

Aylul Revolution at (First) episode of (Dangi Kurdistan – Voice of Kurdistan) magazine

This is a research paper on content of this journal.

This is a short research paper on Voice of Kurdistan radio (Dangi Kurdistan) and also mainly focused on the (First) episode of the (Dangi Kurdistan – Voice of Kurdistan) Journal. The first episode was published by general assembly of Culture, Media and youth of Kurdistan revolution on January 1975.

This Journal was basically very magnificent because of the content and the articles and it was predominantly very different from others which they were published by revolutionaries on the Mountain bases in Kurdistan.

Finally, This Journal is fundamentally one of the best sources for writing a history of Aylul Revolution.

ثورة ايلول في العدد الاول من مجلة صوت كوردستان
ودراسة في المضمون

ئەمانەتی گشتی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و لاوان ـ ئێستگەی دەنگی کوردستانی عیراق .	# دەنگی کوردستان	ناوەڕۆکی ئەم ئەو بەرهەم و بەشی کوردی دەکرێنەوە جگا

گۆڤارێکی سیاسی و ئەدەبی و کۆمەڵایەتی بە ناو بە ناو دەردەچێ
ژمارە ـ ١ ـ ، کانوونی دووەمی ١٩٧٥

پێرست

دارا تۆفیق ، ئێستگەی دەنگی کوردستان . . . .
وتاری سەرۆك بارزانی بە بۆنەی کردنەوەی « ئێستگەی دەنگی کوردستانەوە »

٥ لە لێکۆڵینەوە سیاسیەکانی ئێستگە ٥

ئێرە . . . گوێ . . . دەنگی کوردستانی عیراقە . . . .
. . . . ارێش . . . بار . . . .
شۆڕشی کورد بەشێکە . . . بزوتنەوەی دیموکراسی و ڕزگاری . . . گەلی عیراق و
گەلانی جیهان ٢٠
ئەبات ملەتی کورد . . . ئەباتا . . . عیراقێ هەمی ملەتێت ئازادیخواز جودا نابێت ٢٤
. . ریاریت دڕندانەیت بەعسیا دلی ملەتی کورد ، ژ خەباتی سار ناکەن . . . ٢٦
. . . کۆنەپەرستە و کێ تەقەدمی ؟ ٢٨
. . م گەل و کام هێزی سیاسی ٣١
. . ریسی درەوایی کورتە ٣٥
. . شت و گەڕیان . . . لەسەر حسابا بەعسیان !! ٣٧
. . ساب چەوا خەلەت بوو ؟ ! ٣٩
. . برا ئاشوریەکان وا بە گەرمی پشتی شۆڕشی کورد دەگرن ؟ ٤٢
. . بیرەوەری ٢٩ی حوزەیرانا دەرسێکی تری سەرکەوتن ٤٦
. . پای چی و بۆ کێ ؟ ٥١

العنوان